

*Іванчук Т.Г., Недзведовська О.Є.,
Національний університет "Острозька академія"*

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості функціонування податкової системи України на сучасному етапі через аналіз податкових надходжень до бюджету України, а також напрямки реформування податкової системи України через прийняття Податкового кодексу України.

Актуальність теми дослідження зумовлена трансформаційними процесами в економіці України, спрямованими на створення ринкового середовища, що ставлять конкретні вимоги до розвитку і функціонування національної податкової системи. Складність здійснення цих процесів обумовлена впливом різних чинників об'єктивно-суб'єктивного характеру, а особливо загостренням основного фіскального протиріччя між необхідністю і можливістю забезпечення достатніх податкових надходжень. Тому для України дуже важливим на сьогоднішній день є вдосконалення національної податкової системи, яка сприятиме стабілізації і конкурентоспроможності її економіки.

Мета даного дослідження полягає у визначенні стримуючих чинників розвитку податкової системи України та шляхів її реформування через оцінку функціонування податкової системи України на сучасному етапі.

Багато вчених протягом тривалого часу розглядали у своїх дослідженнях ефективну структуру податкової системи та принципи оптимального оподаткування. Ці питання знайшли відображення в роботах Дж. Бреннана, Дж. Б'юкенена, К. Вікселя, А. Даунза, К. Ерроу, Е. Ліндаля, Р. Масгрейва, Г. Мюрдаля, В. Нордхауза, В. Парето, Дж. Стігліца, Г. Туллока, Б. Фрея, Б. Хансена.

Податкова система – це сукупність податків, зборів та інших платежів до бюджету і державних цільових фондів; принципів, форм і методів їх установа, зміни чи відміни; дій, які забез-

печують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства [3]. Також це – сукупність урегульованих правовими нормами податків, зборів, інших обов'язкових платежів до бюджету і державних цільових фондів, що стягуються з юридичних і фізичних осіб на території певної держави, а також форми та методи побудови такої системи [6].

Податкова система як об'єктивна реальність є складною системою. До її структури входять елементи, які об'єднуються у підсистеми, що вступають у взаємодію як певні цілісності. Це є багаторівнева структура, до якої входять: податкові відносини; нормативно-правові акти, що регулюють ці відносини, перш за все податкові закони; конкретні форми оподаткування; фіскальні установи, що здійснюють справляння податків і контроль за їх сплатою. Податкова система України включає 27 загальнодержавних податків та зборів (загальнообов'язкових платежів) та 2 місцевих податка і 12 зборів [1].

З огляду на історичний досвід та оцінюючи теперішню ситуацію можна сказати, що податкова система України недосягнула: громіздка, надскладна для розуміння, нестабільна, непрозора, заплутана, неефективна, суперечлива, відзначається високим податковим навантаженням. Крім того, вона обтяжена великою кількістю змін та доповнень до податкового законодавства і є дорогою для утримання. І це далеко не повний перелік її недоліків. В такому вигляді вона гальмує економічний розвиток держави і потребує нагального реформування.

Податкова система одна з головних складових формування та розвитку економіки. Вона визначає умови та рівень розвитку держави, її соціальної сфери, обороноздатності, внутрішньої та зовнішньої політики. Ось чому податкова система повинна будуватись з урахуванням багатьох факторів, які в тій чи іншій мірі можуть впливати на результати її функціонування. При всьому цьому податкова система повинна забезпечити вирішення двоєдиного завдання:

- з одного боку, встановлення оптимальних податків та податкового навантаження, які не будуть стримувати розвиток підприємства;

- з іншого боку, забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних та соціальних потреб [4].

Саме надмірний податковий тягар і є однією з причин фінансової нестабільності підприємств, зменшення сукупного

попиту і поглиблення економічної кризи. Значний його розмір гальмує економічне зростання в Україні, перешкоджає розвиткові інвестиційних процесів, послаблює конкурентоспроможність українських підприємств.

Що ж до формування дохідної частини Зведеного бюджету України за рахунок податків, то можна розглянути надходження від прямих та непрямих податків та оцінити їхню роль протягом 2005 – 2007 років [7].

Так, основними бюджетоутворюючими прямими податками є податок на прибуток підприємств (ППП) та податок з доходів фізичних осіб (ПДФО). Податкові надходження від цих податків протягом аналізованого періоду досить стрімко зростали. Так, у 2006 році порівняно із 2005 темп приросту становив 20%, а у 2007 році – 41%. Протягом 2005 – 2006 років їхня частка у питомій структурі бюджету становила близько 30%, а вже у 2007 році склала 40%. Це свідчить про впровадження урядом податкової політики, яка спрямована на підвищення ролі прямих податків у формуванні дохідної частини бюджету, оскільки прямі податки є справедливішими стосовно суспільства, є простішими у адмініструванні і є надійнішим джерелом формування доходів бюджету.

Що ж до непрямих податків, то в Україні застосовують три непрямих податки: акцизний збір, податок на додану вартість (ПДВ) та мито. Найбільшу роль звичайно у формуванні дохідної частини бюджету відіграє ПДВ. Саме цей податок довгий період в Україні був ключовим елементом у наповненні бюджету держави фінансовими ресурсами і саме навколо цього податку існувала та існує велика кількість суперечок.

Так, податкові надходження від непрямих податків протягом 2005 – 2006 років зростали. Їхній темп приросту у 2006 році склав 41%, а у структурі Зведеного бюджету непрямі податки становили 31%, в тому числі ПДВ – 25%. Проте у 2007 році дані надходження сповільнились і вони збільшились в порівнянні із минулим роком лише на 16%, однак їх питома вага у структурі бюджету збільшилась до 41%, а частка ПДВ в тому числі становила близько 36%. Як бачимо прямі податки і надалі залишаються важливою компонентою формування бюджетних надходжень, хоча вони і є соціально несправедливими. Також, незважаючи на очевидні недоліки, ПДВ не втрачає свої провідні позиції у формуванні доходів бюджету.

Для порівняння надходжень від прямих та непрямих податків розглянемо рис. 1.

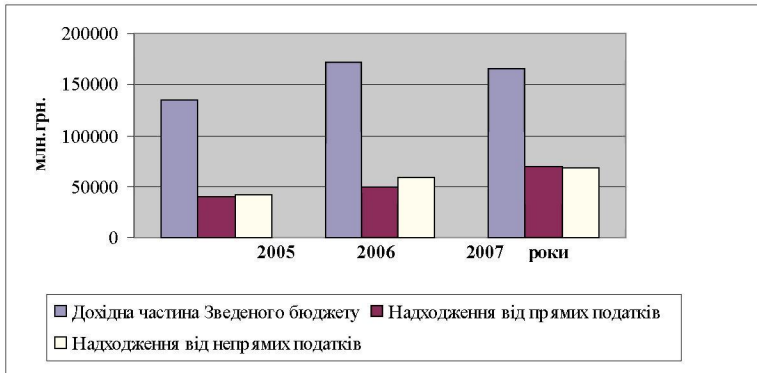

Рис. 1. Динаміка показника доходної частини бюджету України і надходжень від прямих і непрямих податків за 2005-2007 рр.

З даного рисунку видно, що співвідношення між прямими та непрямими податками майже однакове. Так, у 2005 році більшими були надходження від непрямих податків, але на зовсім незначну величину. У 2006 році роль непрямих податків підвищилась і дані надходження переважали над надходженнями від прямих податків. У 2007 році надходження майже перебували на одному рівні. В даному випадку це є результат податкової політики держави, метою якої є підвищити роль прямих податків у суспільстві як соціально справедливих в порівнянні з непрямими.

Отже, з наведеного аналізу можна зробити висновки, ще податкова система України намагається сформувати власну оптимальну структуру, яка б забезпечувала інтереси як влади так і платників податків, а також би сприяла розвитку підприємницької ініціативи суб'єктів господарювання. Але формування та реформування проблемних аспектів податкової системи України є неможливим без прийняття Податкового кодексу України, оскільки саме суперечливе податкове законодавство можна вважати головною перепорою на шляху до економічного розвитку.

У жовтні 2007 року уряд схвалив доопрацьований проект

Податкового кодексу з тим, щоб передати його на розгляд Верховної Ради України [7]. Податковий кодекс повинен усунути недоліки існуючої податкової системи, зберігши все те раціональне, що в ній є, врахувати напрацьований позитивний досвід. Впровадження Податкового кодексу України принципово вплине на реформування податкової системи в цілому, оскільки його положення спрямовані на зниження податкового навантаження, розширення бази оподаткування, вдосконалення практики податкового адміністрування та стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності.

Проект Податкового кодексу визначає принципи побудови податкової системи, перелік податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що підлягають сплаті до бюджетів усіх рівнів, визначає методику їх обчислення, ставки оподаткування, правовий стан платників податків, порядок адміністрування податків, а також порядок і умови застосування фінансових санкцій до платників податків за порушення податкового законодавства.

Ухвалення проекту Податкового кодексу забезпечить:

- створення в Україні стабільної податкової системи, яка б забезпечувала ефективне функціонування економіки країни;
- зниження податкового навантаження на економіку;
- стимулювання інвестиційних та інноваційних процесів і підтримки технологічного оновлення суспільства;
- стимулювання розвитку малого підприємництва;
- упорядкування механізму стягнення податків та посилення відповідальності за ухилення від сплати податків та їх несвоєчасну сплату;
- усунення неузгодженості податкового законодавства з нормами законодавства інших галузей права, забезпечення їх гармонізації та взаємодії [5].

Положення Податкового кодексу торкаються таких аспектів зниження податку на прибуток до 20% у разі інвестування коштів на придбання нових основних засобів груп 4,5,6; надання спеціальних інвестиційних пільг; удосконалення механізму зарахування податку з доходів фізичних осіб; зниження загальної ставки податку на додану вартість до 17%; визначено єдиний підхід до встановлення місцевих податків і зборів тощо.

Крім того, Кодексом також запроваджується низка принципово нових підходів щодо оподаткування:

- вдосконалюється система обліку платників податків;

- створюється цілісна система інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної податкової служби;
- змінюється підхід до проведення контролюючими органами дій щодо обмежень прав платників податку;
- упорядковано систему роз'яснень та тлумачення податкового законодавства;
- розмежовано правоохоронну та контрольну функції органів державної податкової служби;
- змінено підхід до захисту інтересів платника податків, який оскаржуватиме суму податкового зобов'язання, визначену контролюючим органом;
- запроваджено нові правила на визначення звичайної ціни згідно із міжнародними принципами трансфертного ціноутворення та додаткові офшорні застереження, направлені на упередження втрат бюджету, а також оподаткування діяльності нерезидентів через їхні постійні представництва [7].

Отже, в даній роботі ми визначили сутність податкової системи та розглянули основні проблемні аспекти у її розвитку та функціонуванні. Податкова система України повинна виправити недоліки та суперечності, які в ній заклалися з початку її становлення під впливом адміністративно-командної економіки та визначити для себе індивідуальні перспективні шляхи розвитку. Звичайно ці шляхи є неможливими без Податкового кодексу. Вже сьогодні проект Податкового кодексу охоплює всі елементи податкової політики та призводить їх до узгодженості. Схвалення законопроекту стане запорукою створення в Україні справедливої, прозорої та стабільної податкової системи, яка забезпечуватиме достатній обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів, сприятиме створенню умов для ефективного функціонування економіки та подальшої інтеграції України у Європейське Співтовариство.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про систему оподаткування” від 18.02.1997 р.
2. Бичков С. Треба йти до європейських податків // День. – 2007. – № 15. – С. 5.
3. Крисоватий А.І., Десятинюк О.М. Податкова система: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – С.41-45.
4. Піхоцький В. Основні засади формування податкової політики в Україні на сучасному етапі // Економіка, фінанси, право.

– 2004. – № 4. – С. 15-17.

5. Піхоцький В. Сучасні вимоги до реформування податкової системи в Україні // Економіст. – 2004. – № 10. – С. 20-23.

6. Податкова система держави: теорія і практика становлення – К.: Знання – Прес, 2004. – С. 18-22.

7. www.minfin.gov.ua